

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 313

A. de Snoo

De wereld in de kerk

MEDITATIEF 316

J.W. Roosenbrand

Geloven

is niet makkelijk

WANDELEN MET GOD 317

J.T. Oldenhuis

Als wij alles

verlaten moeten...

ACHTERGRONDEN 319

F. van der Pol

De bruiloft van het Lam

SAMENLEVING 322

H.J. Siegers

De zondag

niet langer heilig?

VARIA 324

W. Tiekstra

De vensterbijbel

en verder...

Meegelenzen

DE WERELD IN DE KERK

Woensdag eindigde de 'week van gebed voor de eenheid', georganiseerd door de Raad van Kerken in Nederland.

In *De Reformatie* van vorige week voerden we een pleidooi om dit gebed niet alleen over te laten aan die kerken die bij de Raad zijn aangesloten. Laat de eenheid van allen die de naam van onze Here belijden juist ons een zorg zijn.

We zagen hoe Luther in dit verband vooral het gebed een belangrijk middel noemde: moet je kerkelijk ongehoorzame mensen een kopje kleiner maken of in de ban doen? Nee, word zelf maar heel klein, zo hoorden we van Luther, Laten we gedurig op de knieën gaan. Er is er maar één die de harten week kan maken en zo toegankelijk voor Zijn Woord: de Here. Laten we Hem dan ook veel en vurig aanroepen voor al die christenen met wie wij kerkelijk (nog) niet één zijn. Vandaag gaan we nog een stapje verder: wanneer wij als gemeente samenkomen, past ons niet alleen gebed voor wie nu nog elders samenkomen – zovaak de kerk bijeen is in Gods huis hoort ook de wereld daar thuis!

Bedehuis

Voor we bovengenoemde bewering nader toelichten, luisteren we eerst even naar een andere reformatie, Calvijn. We kennen hem als een zorgvuldig uitlegger van de Schrift (zie zijn vele 'commentaren'). Verder is Calvijn ons bekend door zijn breed en geduldig onderwijs in de leer van de kerk (zie zijn *Institutie*). Maar – opmerkelijk genoeg – wat noemt Calvijn zelf het belangrijkste **zovaak** de gemeente samenkomt om God te dienen?

'De plicht om te bidden is het voornaamste deel van Zijn dienst.' Hij wijst daarbij o.a. op de naam die de

Here zelf aan zijn huis heeft gegeven: 'huis van gebed' of 'bedehuis' (Jes. 56 : 7).

Nu hebben we er geen enkele behoefte aan het één tegen het ander uit te spelen, bijvoorbeeld op deze manier, dat we zouden zeggen: 'de preek is belangrijker dan het gebed' of andersom. Maar het is – o.a. in het kader van onze voortgaande bezinning op de liturgie – niet zonder betekenis om op te merken, dat het van vitaal belang is voor het kerkelijk leven, dat er alle ruimte blijft voor de publieke gebeden.

Artikel 16 van de Kerkorde noemt het *voorgaan in de gebeden* zelfs als eerste, wanneer het de taken van een predikant omschrijft.

De overtuiging dat wij, telkens wanneer de gemeente in een eredienst bijeenkomt, te maken hebben met een ontmoeting tussen de levende Here Zelf en zijn gemeente, doe ons van die ontmoeting ook een goed gebruik maken.

Een gepast gebruik. Vol eerbied. Maar niet minder een gepassioneerd gebruik.

Gepassioneerd: hartstochtelijklegge de kerk haar noden aan de Here voor. En niet alleen die van haar zelf, ook die van de wereld. Naar het onderwijs van Salomo, die bij de inwijding van het huis van de Here zo indringend wist te smeken om een open oog en hart bij God, niet alleen voor Zijn volk, maar ook voor de vreemdelingen (2 Kron. 6). Hoe heeft ook onze Heiland zelf het zijn discipelen op het hart **gebonden**: 'Hebt uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen' (Mat. 5 : 44).

Paulus schrijft dan ook: 'Ik vermaan u dan allereerst **smekingen**, gebeden, voorbeden en dankzeggingen te doen voor alle mensen'.

Geen huis met een gesloten deur

De apostel schrijft dit in zijn eerste brief aan Timoteus. Zelf is hij in die tijd op reis in Griekenland. Timoteus is achtergeble-

ven in Efeze. En daar krijgt hij dan deze brief. Met nadere instructies voor de verdere opbouw van het kerkelijk leven. In hoofdstuk 2: voorschriften voor de eredienst. En waar moet Timoteus dan vooral op letten?

Dat de samenkomsten van de gemeente geen 'onderonsjes' worden.

Iets wat zomaar kan gebeuren in een samenleving waar voor 'ons' eigenlijk geen ruimte meer is. Je kan je dan met je geloof zomaar op je eigen terrein laten terugdringen. Er is niet veel voor nodig of je gaat ook de beléving van je geloof reserveren voor binnenshuis, binnenskamers, binnen de kerk, binnen de samenkomsten van de kerk.

Timoteus moet daar vooral in **Efeze** goed op letten.

Efeze was een grote en rijke stad. Ze lag aan de monding van de rivier de Cayster, bij de Egeïsche zee. In Efeze ontmoetten vele volken elkaar, allerlei culturen, allerlei godsdiensten. Met name de verering van **Artemis** bloeide er, een godin die je kunt vergelijken met **Astarte** uit het O.T., de **kanaänitische** godin van de vruchtbaarheid. In Efeze stond een prachtige tempel voor haar. Het was één van de zeven wereldwonderen.

De verering van **Artemis** betekende economisch veel voor Efeze.

Toch gaf het geen enkel probleem, dat er ook tal van andere 'geloven' waren. Als multiracialeen multiculturele stad kende Efeze geen discriminatie. Ze waren er tot en met tolerant. Behalve... jegens de christenen.

Alles kon, alles mocht, maar zeg niet dat jouw geloof het enig ware is, jouw Heer de enige Redder van de wereld. Voor die boodschap was geen ruimte. Zelfs niet voor de verkondiging ervan.

Waar het Paulus nu in zijn brief om gaat is dit: dat zijn broeders en zusters zich dat niet zomaar moeten laten welgevallen! Ze moeten zich daar niet bij gaan aanpassen. Dat ook hun geloof wordt gezien als een visie, één van de vele mogelijke levensbeschouwingen. Met als

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Gointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes, Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contractatie! op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

gevolg: een terugtrekkende beweging, een 'dubbelleven'. Een leven dat er door de week en in het publiek heel anders uitziet dan 's zondags en thuis.

Zo echter doen we juist de wereld tekort.

Wanneer wij afweer jegens het ware evangelie en de voor ieder mens heilzame geboden van God gaan beantwoorden met wat 'men' maar wat graag ziet gebeuren: dat we het Woord aan de wereld onthouden. Via Timoteus roept Paulus de kerk tot een andere reactie. Niet deze dat zij ook op haar beurt de wereld de rug tokeert. Maar dat zij juist het mooiste doet, wat je kunt doen: bidden voor de wereld.

Als je samenkomt, moet je de deur niet achter je dichttrekken, de wereld de wereld latend. Neem haar mee de kerk in! Draag haar op het hart.

Om net als eenmaal Abraham voor Sodom en Gomorra voorbidders te zijn.

Een wezenlijke functie van de kerk in de samenleving.

Waar zij niet zonder kan. De samenleving zal er alleen maar wel bij varen.

De geschiedenis van Abraham laat zien van hoe wezenlijke betekenis zijn gebed was. Wanneer er, hoe weinig ook, nog een paar gevonden werden die God vreesden, Sodom en Gomorra zouden dankzij Abrahams voorbede zijn blijven bestaan. dat het anders is gegaan, doet hier niet **terzake**. Het gaat om de gezindheid bij Abraham: ook al wist hij best van alle goddeloosheid in die wereld, hij vocht bij God om haar behoud. En dat vond bij God ook gehoor!

Een bijzonder groot huis

Om ons aan te sporen wijst Paulus er in 1 Tim. op, dat het huis van God niet gauw te klein is. Zoveel mensen als daar wel niet in kunnen!

Het gebed van de kerk kenne dan ook geen grenzen. Laten we er niet te gauw op bekorten, noch in tijd

noch in aandacht. En zeker niet in reikwijdte.

Paulus wijst de biddende kerk er op, dat God niet minder dan 'het behoud van alle mensen' wil (1 Tim. 2 : 3, 4). Niet alleen maar van één bepaalde groep. Zodat bidden voor alle mensen ook echt zin heeft.

Daar doet wat de Schrift elders bijv. over de uitverkiezing zegt niets van af. 1 Tim. 2 laat zien: bij God is geen aanzien des persoons. Laat daarom de kerk iedere persoon maar een warm hart toedragen door te bidden voor zijn behoud.

Ik weet niet wat God in zijn boeken ziet. Maar wat weet ik wel? Dat 'God deze wereld zo lief heeft gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat *een ieder* die in Hem gelooft niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe.' Zou ik God er dan niet hartelijk om smeken, als ik dát uit de bijbel weet? God heeft geen behagen in de dood van de zondaar, maar hierin dat hij zich bekeert en leeft. Zo mogen we onze God kennen. En zijn hart. Opdat wij kloppen op de deur van dat hart.

Als ook groten hier thuis zijn...

Als aparte doelgroep voor het gebed van de kerk noemt Paulus de 'koningen en hooggeplaatsten'. Hij gebruikt hier heel algemene typeringen. Het gaat niet alleen over de keizer in Rome. Hij heeft het oog op ieder die waar of wanneer ook gezag over je ontvangen heeft. Laat zo iemand niet het voorwerp zijn van je verzet, maar van je gebed.

Er wordt in onze samenleving veel gemopperd, gevit op overheden, gezagsdragers, directies enz. Paulus zegt: laat de kerk dat nu juist niet doen. Laat zij voor de overheid bidden. Hij zegt ook iets over het doel daarvan: 'opdat wij een stil en rustig leven mogen leiden'.

Sommigen vinden dat nog **al ego-**

istisch. Want dan bid je uiteindelijk toch voor je zelf! Er is dan ook wel een andere verklaring voorgesteld: wij zouden moeten bidden voor koningen. Daarin betoon je je dan niet revolutionair, maar in vrede levend, zonder opstand. (Zie bijv. J. van Bruggen, *De Reformatie*, jrg. 53, p. 737-740.)

Toch blijf ik dan wat zitten met het woordje 'opdat' en het gegeven dat Paulus hier juist de overheid noemt. Het is belangrijk ook op het **vervolg** te letten. Het doel van ons bidden is maar niet een ongestoord leven van ons, maar dat wij niet geblokkeerd worden, gehinderd om **in alle godsvrucht te leven**.

Want als het aan de mensen van de kerk al niet meer te zien is, wat het geloof uitwerkt in iemands leven, hoe dat een mens verandert, waaraan zal dan nog geweten worden hoe goed het is om naar Gods Woord te horen?

Godsvrucht – een mooie omschrijving daarvan vinden we in het Wilhelmus, in het tweede couplet:

'In Godes vrees te leven heb ik altijd betracht'.

Een prachtige belijdenis, als dat van iemand gezegd kan worden. Het is ons hartelijk gebed voor onze Koningin, die a.s. dinsdag 57 jaar hoopt te worden. Geve onze goede God dat ook in haar leven de godsvrucht gevonden mag worden.

Tot zegen voor haarzelf en in heel de samenleving.

GELOVEN IS NIET MAKKELIJK

J.W. Roosenbrand

M meditatief

godsverduistering heeft ons niet als een donderslag bij heldere hemel overvallen: het is onze schuld waardoor we de HERE weggeduwd hebben uit ons leven en waardoor Hij zich nu ook teruggetrokken heeft tot achter de wolken, verborgen in zijn heiligheid.

Of zou U ons geheel en al verwerpen? Zoudt U al te zwaar tegen ons toornen? Een open vraag aan het eind. Het is een mogelijkheid, de dichter weet het: Gods toom is een werkelijkheid, die gaat niet vanzelf over. Onze zonde en onverschilligheid is zo groot dat de kwaadheid van God oneindig kan wezen, die kan zo groot en vernietigend zijn, dat er niets meer van ons overblijft.

O God, breng ons terug, alleen dan kunnen we terug komen.

Breng ons, HERE, tot U weder, dan zullen wij wederkeren. Vernieuw onze dagen, gelijk vanouds. Of zoudt Gij ons geheel en al verwerpen? Zoudt Gij al te zwaar tegen ons toornen?

(Klaagliederen 5 : 21-22)

Terug bij God

Breng mij 'tot U weder', bij U, niet alleen maar bij het geloof van mijn ouders, naar hoe het vroeger was, maar bij U Uzelf, U, mijn God. Dat we U kennen, persoonlijk, zoals U werkelijk bent, anders dan de schijn die bedriegt.

God: U moet mij roepen, anders kan ik niet komen. U moet zelf komen. Wat een roep is in het Oudtestamentische boek Klaagliederen dit om de komst van Christus. God zelf in het vlees, onder ons mensen; een roep om de Geest: die ons hart gaat openen voor God zodat we de ontmoeting weer meemaken. Van hart tot hart. Van mens tot God.

Juist als alles wegvalt. Denk maar aan de toestand waarin Klaagliederen is gedicht: geen tempel meer en geen paleis, geen eigen koning, geen sprekende profeten. Geen duidelijke invloed van het christelijk geloof op de samenleving, amper verwijzingen in je dagelijkse leven naar boven: wat zijn ook wij verlegen om die komst van Christus en zijn Geest. Om die ingreep van God bij ons en onze kinderen: breng ons terug, dan zijn we weer thuis.

Eigen schuld

Waarom zou U ons voor altijd vergeten, ons verlaten terwijl de dagen zich aaneenrijgen? HERE, we horen toch bij U, het kan toch niet definitief voorbij zijn, die scheiding tussen U en ons, het kan toch niet voor altijd uit zijn?

Ja, het kan wel, en wij hebben het er ook naar gemaakt, en ook de

Ik vind het moeilijk om in God te geloven.

Ik spreek mensen die het ook moeilijk vinden.

God is zo ver weg. Zo hoog. Er is zo weinig om me heen dat duidelijk naar Hem verwijst.

We hebben het tegenwoordig over godsverduistering. Hoe je verder ook over die term mag oordelen, we weten toch allemaal wel iets van het onvermogen van veel moderne mensen om God te ervaren, om zich maar iets voor te stellen bij God. God is verborgen. Achter de wolken, buiten ons leven.

Ik denk aan een paar regels uit Ps. 28 die me ineens enorm aanspreken:

'Ik hef mijn hand naar waar Gij zijt verborgen in uw heiligheid'

Ps. 28 : 1.

We ademen allemaal die lucht in, als we midden in het leven staan: we raken ermee geïnfecteerd. Zeker als je jong bent, je studeert, of je gaat helemaal op in het volle leven waarin God geen enkele rol meer speelt.

Wat ervaar je het dan elke keer weer als pure noodzaak dat God zelf ingrijpt, dat het helemaal van de kant van God zal komen:

'Breng ons, HERE, tot U weder, dan zullen we tot U wederkeren'.

Geloven is niet zoiets gemakkelijks dat je daar gewoon voor kiest. Geloven moet je gegeven worden, God moet het je geven.

Vraag er dan om, roep er dan om, klaag er dan over als het weg is, als je dat geloof van vroeger niet meer ervaart, maar roep Hem erover aan: God, breng mij terug, dan zal ik terugkomen, alleen dan kan ik het.

VERLATEN MOETEN...

De titel is ontleend aan de eerste regels van een gedicht dat ik ergens ooit vond:

*Het is hard, dat wij alles verlaten moeten, maar Uwe liefde is meer
Dan bloemen en beminde gelaten
En uw stem is troostend en teer...*

Het gedicht heeft me getroffen om meer dan één reden. Hard staat daar het woord hard. Het is de werkelijkheid die ons allen omsluit. Wie geboren is zal moeten sterven. Het één is onherroepelijk aan het ander verbonden. Ieder weet dat. Alles moeten verlaten. Dingen die mooi zijn. Bloemen. Mensen die geliefd zijn. Beminde gelaten. In die paar regels wordt een stuk troost gezocht. En gevonden in de liefde van God, die méér is en die blijkt uit woorden, die gezegd worden. Beloften dus. Troostend en teer. Wat doen wij met die kennis?

Eten en drinken en trouwen

Mensen staan bij deze werkelijkheid niet graag stil. Karakteristiek is het portret dat de Bijbel geeft van de mensen van de generatie van Noach: zij waren etende en drinkende, trouwende en ten huwelijk uitgevende. Zo staat het in de Statenvertaling. Het geeft de indruk van één grote braspertij. Wel opvallend eigenlijk dat het huwelijk in een dergelijke sfeer kennelijk nog zo in ere gehouden werd. Het past niet eens voor ons gevoel. Want als het leven bepaald wordt door het grijpgrage genot, dan is het respect voor instellingen als het huwelijk wel één van de eerste dingen, die wegvallen. Waarom daarop wachten? En waarom verbintenissen nog regelen, als het toch maar gaat om de genieting van het

moment? Soms geeft een andere vertaling zomaar een ander zicht op de tekst. Groot Nieuws schuift het allemaal wat in elkaar en parafraseert meteen: ze gingen rustig door met eten en drinken en trouwen. Het ging dus om heel 'gewone' dingen, algemeen menselijke dingen ook. Geen mens kan zonder eten en drinken. Je hebt het nodig om in leven te blijven. Er was en is ook niets mis mee. Wij doen het allemaal, dagelijks. En het huwelijk wordt genoemd, omdat dat het moment is waarop een volgende generatie aantreedt. Het bewijs van de voortgang van het leven. Alles ging rustig verder. Daarmee is precies alles gezegd. Dat er een man was die over een zondvloed sprak... , dwaas. Niet op reageren! Dat hij een boot bouwde, die te groot was om ooit bij de zee te krijgen, was het bewijs van zijn dwaasheid. Morgen is er weer een dag. Het leven gaat gewoon door. Eten, drinken, plannen voor de toekomst, de volgende generatie straks. Ná ons de zondvloed. Maar die kwam tijdens hun leven. Ze hadden het kunnen weten. Het was gezegd.

We zullen dóórgaan...

Dat is het kenmerk. Het zal allemaal doorgaan. Het leven zal doorgaan. Wij zullen dóórgaan! Je kunt het prachtig zingen. Met wijde uithalen. Maar ieder weet ook, dat dat niet de hele werkelijkheid is. En soms ineens breekt er iets. Een advertentie. Een vriend. Een kind. Een moeder. Een ongeluk. Bloemen en beminde gelaten. Elke levende wordt meer dan eens met de dood geconfronteerd. En elke confrontatie heeft iets in zich van: heden zij, morgen wij. Er is ook

W wandelen met God

angst. Of een nier denken aan. Soms zijn er vreemde gedachten, bij kinderen, maar ook bij ouderen. En vaak is er schroom om er over te spreken. Het onderwerp is gevoelig. Het raakt ons allemaal heel diep. Een artikel erover in een krant is riskant. En toch wil ik er wat over kwijt, want er is niemand van ons die er aan ontkomt. Sterven. En dan? Léven, na de dood. Hoe denken we daar over? En hoe leven we daar nu al mee? Zullen wij wel alles verlaten? maken we ons dat bewust? Of juist niet? Worden onze gedachten toch weer gevuld met iets van doorgaan? Waar zoeken we dan tenslotte het houvast, de troost? Echt alleen bij die troostende stem? Of toch nog ergens anders ook? En daarbij komt dan nog een onderwerp: dat wat verwerking genoemd wordt door degenen die achter blijven. Onlangs is door iemand geschreven, dat dat woord zoveel heeft van wegwerken, opruimen, terwijl het verdriet niet opgeruimd zal worden. Ook niet hoeft. Hoe gaan we daar mee om? Zelf tegenover ons zelf? Tegenover anderen? In hoever laten we onze gewoontes soms onbewust bepalen door wat 'zo hoort' of naar ons gevoel 'niet zo hoort'? Denk eens aan allerlei praktische regelingen rondom begrafenissen en rouw. Hoe doen we dat? Een veelheid van vragen en onderwerpen. Hoe wandelen we daarin met God?

De twee monniken

Van één aspect wil ik in dit artikel iets zeggen. En daarvoor begin ik bij een oud verhaal dat mij ooit eens is verteld van twee monniken. Ze wilden alles weten over de he-

mel. Ze lazen veel en wisten steeds meer. Ze wisselden uit wat ze gevonden hadden. En wat ze gedacht hadden. Steeds verder sponnen ze aan de draad der speculaties. Eén ding ontbrak: niemand kon ze vertellen of hun gevolgtrekkingen juist waren. Dat was een tergende onzekerheid. Ze spraken af, dat ze altijd bij elkaar zouden blijven. De één zou toch zeker wel eerder sterven dan de ander. En misschien zou het mogelijk zijn om vlak voordat de laatste ademtocht zijn lichaam zou verlaten, iets te zeggen van wat hij van de hemel in een glimp nog net had kunnen opvangen. Meer adem dan voor een enkel woord zou wel niet over zijn op dat moment. En dus spraken ze twee enkele woorden af, waarmee alles zou zijn gezegd. Maar toen het zover was, kwam er een woord dat niet was afgesproken en waarmee alles totaal overhoop werd gegoid. Alles was anders, totaal anders.

Leerzaam

Is het niet een beetje leerzaam? Zijn wij niet vaak bezig met gedachtenspinsels over dat wat niet te weten valt? Wordt er niet vaak tegenover de hardheid van het alles moeten verlaten iets gezocht dat toch nog overblijft en wellicht weer terugkomt, iets van de bloemen en de beminde gelaten. Is het niet beter de troost te zoeken in de liefde Gods, die zich uit in woorden troostend en teer? Dus in de woorden die er zwart op wit in de bijbel staan over gemeenschap met Hem? Er worden stemmen gehoord vanuit een zeer ver verleden in de bijbel van mensen, die zeiden: ik wandel met U, en juist daarom kom ik in het leven uit, want met u kom ik daar altijd uit. Het zat al in de naam van deze God: Ik ben er. Het werd duidelijk in wat Hij deed. Ze herhaalden wat Hij zei. Ze zeiden er niet bij, hoe dat zou zijn. Dat wisten ze niet. Maar ze wandelden met God. Ze zeiden: uw schaduw is aan mijn rechterhand, u

maakt mij het pad des levens bekend, u bent er als ik wakker word, in uw hand is liefelijkheid, ze spraken zelfs over opgenomen worden in heerlijkheid en het door God gekend zijn. En als ze al deze en vele andere dingen gezegd hadden, voegden ze heel vaak nog een zin toe, die als een refrein klonk: van nu aan tot in eeuwigheid (Ps. 16, 23, 121, 139 etc.). Dat betekende toch in ieder geval, dat ze het einde daarvan niet konden zien. En dus ook niet berekenden. Dat was het goede dat opwoog tegen het kwade van het alles moeten verlaten. Er zat een stuk rust in, het was gespierde taal, tegelijk waren het tere gedachten. Ze zochten het niet in een voortgang van dit leven, vermenigvuldigd met de factor eeuwig. Evenmin in de voortzetting van dingen, die zo hard waren om te moeten verlaten. Ze zochten het in de gemeenschap met God. En die begint hier. Anders begint die nooit meer. Dat deden ze tegenover de dood, die ze wellicht nog wat vaker en ruwer in de ogen moesten zien, dan in onze maatschappij heel vaak het geval is. Dan treffen hun woorden des te meer.

Jezus

En toen kwam Jezus. Hij die opgegroeid was midden tussen de mensen als een van hen allen, sprak woorden over opwekking op de jongste dag, die Hij zou bewerken: Ik zal dat doen, zei Hij, met alle nadruk op de eerste persoon enkelvoud. En Hij zei het met nadruk. Niet één keer, maar herhaaldelijk (Joh. 6). Het moet de omstanders schokkend in de oren hebben geklonken: het eeuwige leven bepaald door de verbinding met deze Jezus (vgl de reactie in Joh. 6). Hij liet het ook merken, dat Hij geen woord te veel zei. Hij riep doden tot leven. Zo zou het dus gebeuren. Ze zagen het voor hun ogen. Ze zagen de 'heerlijkheid van God', staat er bij de opwekking van Lazarus (Joh. 11 : 40). Toen al. En als Paulus in één van zijn brieven

spreekt over 'héén gaan' verbindt hij dat in één adem met het 'met Christus zijn'. Zou de troost bij het alles moeten verlaten niet méér gezocht moeten worden in dat laatste, het 'met Christus zijn'? Zou het verlangen naar Hem en naar het met Hem zijn, niet sterker moeten zijn dan de speculaties over wat er allemaal nog over zal zijn of terug zal komen van datgene wat verlaten moet worden? Zou dat verlangen niet méér moeten worden geoeffend, dan dat er gesponnen wordt aan de draad der verbeelding? Zouden de woorden die gezegd zijn over 'Ik ben er' niet méér als troostend en teer moeten worden ervaren dan de gedachten aan de bloemen en de beminde gelaten die misschien herkend worden?

DE BRUILOFT VAN HET LAM

F. van der Pol

Eindtijd-besef in historisch perspectief 4

In het jaar 786 deden zich volgens verscheidene bronnen vreemde gebeurtenissen en tekenen voor: meteorieten, bloedregens, donderslagen en bliksemstralen. Een enkele bron meldde zelfs hemelse slagorden hoog in de lucht. Men interpreteerde die verschijnselen als voortekenen van de eindtijd. Ze maakten diepe indruk. Veel mensen bekeerden zich.

Eindtijd-besef

In diezelfde eeuw gaven Isidore van Lombardus en Johan van Moëna een eindtijd-berekening. Het aftellen naar het einde zou slechts een kwestie zijn van maanden en dagen.¹ Berekening van het naderend einde deed zich voor gedurende heel de Middeleeuwen. Toch overheerste in de kerk en in de theologie het tegenwicht. Een waarschuwing tegen eindtijd-berekening vinden we bijvoorbeeld bij Beda (8e eeuw), Albert Magnus en Thomas van Aquino (beiden 13e eeuw). Ook de beeldtekst over de antichrist en de vijftien tekenen waarschuwt er tegen, meerdere keren zelfs.

We kunnen onze winst doen met bovenstaande; ook ten opzichte van magische getallen. Het is een bijbelse gedachte dat we 'in het laatst der dagen' leven. Wij naderen het derde millennium. Toch hoeven we niet in extreme spanning uit te zien naar het jaar 2000. 'Volheid des tijds' is wat anders dan een mooi rond getal. Duidelijk is wel, dat we in een culturele omwenteling verwickeld zijn. Alles

gaat snel. Er staan veel dingen te gebeuren. Maar de dag van de Heer zal komen als een dief in de nacht (2 Petr. 3 : 10). Zegt Jezus zelf niet dat alleen de Vader het moment weet? (Matth. 24 : 36).

Van wat we tot nu toe naar voren haalden, kan nog wat worden geleerd. De hemel was een trekkende macht voor de middeleeuwer. Het besef dat wij aan het eind van de tijd leven, is danig verzwakt in onze tijd. Velen zagen hemel en hel reeds achter de horizon verdwijnen. Ook engelen en duivels zijn ver weg in het doorsnee levensgevoel. Wat overblijft is de aarde, een werkelijkheid zonder hemels oriëntatiepunt. Het gevaar dreigt dat de hemel geen werkelijke plaats meer inneemt in het leven. Als we onszelf en anderen alleen maar horizontalistisch bekijken, gaan we dezelfde mist in.

De tijd waarin we leven is druk, we moeten nog zoveel doen. Wekt de verwachting van vreugde en gemeenschap met God nog iets bij ons op? Wat voor plaats heeft de gelovige verwachting van de wederkomst eigenlijk in ons leven?

Christus komt weer. Daar hebben we mee te rekenen. Het is heel gezond weer 'eindtijd-besef' aan te leren. Er is meer dan we zien. Hemel en hel zijn werkelijkheid. God bestaat echt, ook de satan is een reëel wezen. Dat brengt met zich mee de werkelijkheid van verzoeking en geestelijke strijd.

Staan we klaar?

Christus heeft beloofd zijn zaak tot een goed einde te brengen. Zijn Geest maakt mensen klaar voor de grote morgen. In ons persoonlijk leven en in ons georganiseerde bestaan moeten we waakzaam wezen. Toekomstverwachting mag niet in mindering komen op onze dienst aan en onze verbondenheid met deze wereld. Het is niet zo, dat de aardse werkelijkheid op zich ons in onze oriëntatie op God in de weg staat. Dat zou wereldmijding betekenen. De Middeleeuwen mogen ons geen negatieve waardering van Gods goede schepping leren. De neerslag daarvan kwamen we al tegen. Karakteristiek voorbeeld van deze mentaliteit is de exegese van Beda (begin 8e eeuw) over Handelingen 9. Het betreft de uitleg van het beeld van de mand waarmee Paulus uit Damascus vluchtte. Paulus, aldus Beda, ontvluchtte de wereld en de satan. Het tijdelijke liet hij achter zich om het hemelse te verwerven.² Die kant moeten we zeker niet op. Eindtijd-besef vraagt geen door wereldmijding gestempelde leefwijze.

Wat dan wel? Dat we in een onchristelijke tijd in actie komen. Hoe? Niet door Christus aan anderen op te dringen. De pauselijke macht is voorbij en ook het theocra-

tische Genève van Calvijn. Organisaties met een 'g' kunnen bruikbare instrumenten zijn. Het mogen geen instellingen zijn om apartheid te koesteren. Christus plaatst ons niet in een ghetto. De kerk is geen beschut plekje. Steeds duidelijker zal worden dat we enkel maar worden getolereerd. In die situatie roept Christus ons op zuurdeeg voor de samenleving te zijn. De eschatologie kan daarbij helpen. Ze geeft belangrijke impulsen ook richting de sociale ethiek. Het voorbeeld van Bernard van Clairvaux (1090-1153) kan dat verduidelijken. Niemand weet wanneer de jongste dag er is, Bernard dacht van vlakbij. Hij riep de christenen op om vast te blijven staan en vol te houden, ook door elkaar te dienen en te helpen. Beschouwing over de hemel en de wantoestanden in eigen tijd zijn bij hem met elkaar verbonden. Bernard komt op voor sociale gerechtigheden **naastenliefde**.³ Doorleefde toekomstverwachting en sociale bewogenheid hoeven dus niet haaks op elkaar te staan. In deze wereld leven christenen als burgers van het hemelrijk. Voor ons gedrag hier op aarde is de samenleving die nog moet komen, bepalend. In onze individualistische maatschappij is het bijzonder nuttig dat goed te beseffen.

Christus komt weer. Hij geeft ons nu een plaats in de samenleving, ten opzichte van onze medemens. In de praktijk moet dat worden uitgewerkt in alle bescheidenheid. Met vliegend vaandelen slaande trom overschreeuwen we alleen maar onszelf. In een onchristelijke tijd zijn we een kleine minderheid. Echt christelijke actie staat onder grote druk. We zijn op Christus' krachten aangewezen. Zijn steun hebben we hard nodig de komende tijd.

Stille tijd

Ons toekomstgericht leven voltrekt zich in een geseculariseerde wereld. Dat brengt een bepaalde span-

ning met zich mee. Een christen vindt de zin van zijn bestaan uiteindelijk in God. Iets van het hemelse mag voor ons al zichtbaar worden in het tijdelijke. Wel blijven we met beide voeten in deze werkelijkheid staan. Er zijn grenzen aan ons participeren in de wereld. De samenleving jaagt ons op. Rennen we onszelf ook niet teveel voorbij? Kunnen we nog stil zijn voor God? Ons christelijk werken en rusten in God vragen om aandacht voor stille tijd. Dat kan evenwicht brengen in ons vaak opgejaagde bestaan. Wellicht pakken we dan ook onze taak op aarde wat bewuster aan en worden onze discussies over christelijke levensstijl wat minder vrijblijvend.

GEEF U AAN MIJ

*Geef U aan mij,
mijn God,
geef U aan mij terug!*

*Dit éne weet ik:
dat het mij slecht gaat
zonder U,
– niet alleen buiten mij,
maar ook in mijzelf
en dat alle rijkdom,
die Gij, mijn God, niet zijt,
slechts armoede is.*⁴

Vreugde in God

Vandaag de dag is er veel behoefte om God in je leven te ervaren. We moeten niet het idee hebben, dat dat modern is. Bovenstaand gedicht van Augustinus en de late Middeleeuwen die telkens op hem teruggreep, maken duidelijk dat het verlangen naar **Godservaring** in een mensenleven helemaal niet nieuw is.

In het gebedenboek van St. Agnes dat we in enige afleveringen bespraken, wordt het hemels Jeruzalem in al zijn glorie getekend. Het spoort gelovigen aan daarheen op weg te blijven. Het plaatst het handelen van nu in de spanning van het komende koninkrijk. De lof op God neemt een centrale

plaats in. Zinnen als 'Lof, eer, kracht en glorie aan God' en 'Gode zeggen we dank' keren telkens terug. Alleen al in de getijden van alle heiligen klinkt tot dertig keer toe het 'Glorie zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Zoals het was in de beginne, nu, altijd en eeuwig, zonder eind'. Er wordt met Psalm 145 : 21 ingestemd: 'Mijn mond zal spreken de lof des Heren en al wat leeft, moet zijn heilige naam loven, van eeuwigheid tot eeuwigheid.'

Is onze kijk op de hemel mogelijk toch niet te ingetogen? In het getijdenboek valt telkens weer op, dat de vreugde in de hemel zich uit in grote lofzang. De schare, die niemand tellen kan, komt tot massale lofprijzing. Staande voor de troon, bekleed met witte gewaden en met palmtakken in de handen, roepen ze met luide stem: 'De zaligheid is van onze God, die op de troon gezeten is, en van het Lam!' Ook engelen, oudsten en de vier dieren doen mee: 'Amen, de lof en de heerlijkheid, en de wijsheid en de dankzegging, en de eer en de macht en de sterkte zij onze God tot in alle eeuwigheden! Amen'.

De vreugdezang, het halleluja van het hemels Jeruzalem en haar bewoners willen ons stimuleren. Het is werkelijkheid. Daar klinkt echte engelenzang en massale koorzang van alle gezaligden. Hun vreugde in God biedt ons perspectief. De stad van God wil een lichtbaken zijn in ons bestaan. Ze nodigt ons om uit te zien naar God. Vreugde in God verheft ons bestaan. In Hem komen we werkelijk tot rust. Het is de rust aangebracht door het Lam:

*'Ick sach opten berch van Syon een Lam staende
ende myt hem hondert vier ende viertich dusent,
hebbende synen naem ende den naem syns Vaders
gescreven in oeren voerhoefden.
Gode segge wi danck.'*⁵

Naar die rust stuwt ons ook de gereformeerde avondmaalstafel. Het

korte formulier voor de viering heeft op dit punt een geweldige verrijking gegeven. Verwachting van Christus' wederkomst krijgt nadrukkelijk aandacht. Wij genieten aan de tafel een voorsmaak van de overvloed van vreugde, die Christus ons heeft toegezegd. Wij zien met groot verlangen uit naar zijn verschijning in heerlijkheid, naar

de bruiloft van het Lam, als Hij de wijn met ons nieuw zal drinken in het koninkrijk van zijn Vader. Zo laat ons blij zijn en vreugde bedrijven en God de eer geven, want de bruiloft van het Lam komt.

¹ R. Landes, 'Apocalyptic expectations' in: W. Verbeke, D. Verhelst and A. Welkenhuyzen ed. *The use and abuse of eschatology in the Middle Ages*. Leuven 1988, 191.

² J. Davidse, *Beda Venerabilis' interpretatie van de historische werkelijkheid*. Groningen 1976, 140.

³ R.C. Petry, *Christian Eschatology and Social Thought*. New York 1956, 123-132.

⁴ *Bij God leeft ons goed. Bidden met Augustinus*. Vertaling en toelichting door Dr. J. van Oort. Leiden 1993, 29. Het eerste en laatste vers, die teruggaan op de *Belijdenissen*, XIII, 8,9.

⁵ *Getijdenboek St. Agnes*, capittel van de Terts.

Prof. J. Kamphuis

Het hallel van de kinderen

— de plaats van de kinderen in de lof voor God —

Het lijkt zo vanzelfsprekend: de Bijbel een boek voor volwassenen. Maar zijn we dan niet verkeerd bezig? Of kijken we op een onjuiste manier naar de kinderen in de Bijbel?

Prof. J. Kamphuis probeert ons antwoord te geven op deze vragen en geeft ons 'voortgezet onderwijs' over het 'hallel' bij de kinderen. Uitgebreid behandelt hij enkele Schriftgegevens over de kinderen en hun vreugde(-lied). Ook hoe de Geest van God de kinderen in de gemeente tot vreugde voert. Want de Bijbel spreekt over die kleine hallel-zangers anders!

218 pagina's, gebonden, f 28,-.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

DE ZONDAG NIET LANGER HEILIG?

H.J. Siegers

*W*e merken dat de zondag onder druk staat. Bij CAO-overleg is de zondag niet langer heilig meer. Het is geen dag meer die per definitie ontzien wordt. Winkels moeten open op die dag. Christenwerknemers komen in een moeilijke situatie terecht. Hoe moet het standpunt van kerkleden zijn en is er ook een standpunt van de kerk nodig?

Te samen!

In een eerste artikel over de zondag die onder druk staat, schreef J. Lenting¹, over allerlei maatschappelijke factoren die een rol spelen. Ik wil aanknopen bij een zinsnede daaruit. Lenting schreef: 'Belangrijk is dat zo'n beslissing over zondagsarbeid niet in opperste eenzaamheid wordt genomen, maar dat de kerkgemeenschap(...) wordt benut als raadgever, klankbord en hulp'. Ik vind dat een belangrijke opmerking. Daardoor wordt voorkomen dat gemeentelieden geïsoleerd bezig zijn. Het is niet een probleem van enkele werknemers, maar een probleem van de hele kerk. Maar dan moet die kerkgemeenschap wel bezig zijn met het probleem van de ont-heiliging van de zondag. We hebben helaas geen deputaten voor 'ethische zaken rond bedrijf en zaak', zoals andere kerken dat wel hebben. Dergelijke deputaten zouden op dit punt het voortouw kunnen nemen. Nu moeten we het zelf maar doen. Plaatselijk en landelijk. Het lijkt me de moeite waard dat bijvoorbeeld een plaatselijke afdeling van het GMV een avond hierover belegt (zoals in mijn eigen

woonplaats Ommen in 1994 is gedaan), of laat het een thema van alle verenigingen zijn. De kerk zal het moeten doen met een open Bijbel. Daaruit probeert ze te ontdekken wat de Here ons voor de laatste jaren van de 20e eeuw over deze dingen zegt.

Vierde gebod

We kunnen zonder meer zeggen dat de viering van de sabbat in de schepping is gefundeerd. God spreekt in het vierde gebod van zijn wet over de zevende dag die geheiligd moet worden, omdat Hij alles in zes dagen heeft geschapen. En dan geeft de HERE er bepalingen bij waardoor die dag een hele bijzondere dag wordt. Israël mocht dan niet werken. De betekenis hiervan is dat, wat de mensen gewoon dagelijks wel deden, ze op de sabbat niet moeten doen. Dan ben je met andere dingen bezig. Dan komt men samen bij God. Maar de zevende scheppingsdag is niet de enige reden dat Israël een sabbat moet onderhouden. De HERE geeft later zelf aan, in de tweede redactie van het vierde gebod, dat ze de bevrijding uit Egypte moeten gedenken (Deut. 5). Schepping en bevrij-

Samenleving

ding, die grote werken van God moet men wekelijks vieren en dan valt al het kleine menselijke werk stil. Zo staat in het vierde gebod de sabbat tegenover de menselijke arbeid die je vemcht voor je bestaan.

Door Christus vervuld

Artikel 25 van de geloofsbelijdenis zegt dat de schaduwachtigeerdienst van het Oude Testament door Christus is vervuld en dat aan al de schaduwen een einde is gekomen. Daarom moeten de christenen die niet langer handhaven. Het vierde gebod heeft ook veel schaduw in zich. Dat heeft haar gebodskracht verloren. We hebben nu de zondag als rustdag. Maar de bepalingen omtrent de sabbatdag die in het vierde gebod staan zijn niet zonder meer over te plaatsen op de zondag. Het vieren van de zevende dag als sabbat, zoals het voor Israël gold in de periode van het Oude Testament, is immers ten einde. In die zin moeten we zeggen dat we ons geen sabbatsgeboden moeten laten opleggen (zie bijv. Kol. 2 : 16, 17).

Ceremonieel

De Synode van Dordrecht 1618/19 kreeg ook met vragen rond het vierde gebod te maken. Dat stond ook in het kader van de discussie van wat wel en niet mag op zondag. En in de 164e zitting, op 17 mei 1619, deed deze vergadering de volgende uitspraak (ik vat het maar even samen):

a. In het vierde gebod zit iets ceremonieel (dat wil zeggen, wat hoort bij het Oude Testament, het schaduwachtige en dus met een voorlopige betekenis) en iets mo-

reels (dat is van blijvende betekenis, ook bij verandering van tijd).
b. Ceremonieel is de rust van de zevende dag en de strenge **onderhouding** van deze dag.

c. Moreel is dat een bepaalde dag voor de godsdienst is bestemd. De termen ceremonieel en moreel zijn voor verbetering vatbaar, maar zo sprak men er toen over. Deze synode bedoelde te zeggen: Als nu het ceremoniële van het vierde gebod is vervallen, betekent dit niet dat het hele gebod geen **geldingskracht** meer heeft. Het morele blijft. Voor de voorgeschreven **sabbatsviering** met al zijn bepalingen komt de zondagsrust in de plaats. De rust die terugwijst naar het rusten van God en tegelijk een vooruitkijken is naar de eeuwige sabbatsrust die Christus voor ons heeft verworven.

Zondag

Die rust is verworven door de overwinning op de grote vijand, de dood. Die overwinning vierten wij op de zondag. We hebben geen sabbat meer. Wij kunnen niet zeggen dat de zondag een goddelijke instelling is, op die wijze dat Christus, of een van de apostelen, die letterlijk heeft ingesteld. Maar indirect kunnen we wel uit de gegevens van de Bijbel afleiden dat God heeft gewild dat de rust van de sabbat verschoof naar de zondag. God wil dat in de nieuwtestamentische periode zijn volk ook een rustdag houdt waarop het samenkomt met Hem. En welke dag is daar beter geschikt voor dan de dag waarop gedacht wordt aan de opstanding van Christus! Het gedenken **dáárvan** moet op die **zondag** de rust stempelen. De opstanding van Christus betekent immers de bevrijding uit de slaafsheid van de zonde en de dood. Alle sabbatsbepalingen van het vierde gebod die naar Christus wezen zijn niet geldig meer. Maar er is ook iets blijvend geldig. De rust. De zondag heiligen bestaat dus niet uit het voldoen aan allerlei voorschriften over wat wel en niet mag op

die dag. Want dan gaan we met die dag om alsof het de oudtestamentische sabbat is. Maar die dag heiligen is: rusten van je dagelijks werk om tijd te hebben te genieten van Gods werk.

Eerste dag van de week

Er trad dus een verschuiving op van de zevende naar de eerste dag van de week. Die verschuiving heeft alles te maken met het werk en handelen van God. Het scheppingswerken het verlossingswerk van God. Zo handelde Hij. En als onze rustdag dááaraan gekoppeld is, is de zondag te zien als teken van Gods handelen in de verlossing. De vrede is gebracht. Christus' offer is aanvaard en het leven is verworven. Daar staat de kerk iedere zondag bij stil. Daar is dan bij uitstek de tijd voor. Die verschuiving naar de eerste dag moeten we dus ook niet te niet doen door zelf nivellerend te spreken over het 'week-end', want de zondag is niet een 'end' van de week. Dan begint juist de week. En vanuit het evangelie van de verlossing ga je dan aan die week beginnen. En de kerk heeft begrepen, onder leiding van de Geest van God, dat het vierten van deze dag óók gepaard moet gaan met het nalaten van het dagelijks werk.

De zondag heiligen wil zeggen: we vierten de opstanding van Christus. Op die dag ervaren we aan den lijve wat de rust is die Christus heeft gebracht. De eerste dag van de week is een dag tussen andere dagen in, maar die een ander karakter moet hebben om gevuld door de rust te kunnen zijn.

Welk werk?

De conclusie die we moeten trekken is dan deze: alle niet noodzakelijke arbeid past niet bij het karakter van de zondag. Christenen moeten op die dag de beroepsarbeid opschorten om tijd vrij te maken voor de erediens ten. Op die rustdag. Niet alleen op de morgen van die dag en dat er dan 's middags wel

weer kan worden gewerkt en gewinkeld. Dan kun je toch ook wel aan je godsdienstige verplichtingen voldoen, zullen velen in onze samenleving zeggen. We laten die **dág** het werk rusten om bezig te zijn met Gods werk. In deze gebroken wereld is het nog steeds een weldaad dat we een dag hebben die wij afzonderen van de gewone dagen. God plaatst ons op die dag niet voor ons eigen werk, maar voor het volbrachte werk van de Heiland. Dát werk bewonderen we dan en raken ervan onder de indruk. Bij deze beleving past een uiterste beperking van alle menselijke bedrijvigheden, die belemmerend werken op het zich verlustigen in het werk van God.

Voor de hele samenleving?

Het is met name voor de christelijke kerk van belang, dat de hele samenleving zich houdt aan de **zondagsrust**. Zodat de christenen de rust van de zondag mogen genieten zonder opgejaagd te worden door werkafspraken.

Maar er gaat ook een heilzame werking van uit als een hele samenleving zich aan Gods geboden houdt – ook aan dit vierde gebod. Ook al gaat men niet naar de kerk, men komt, door de zondagsrust in acht te nemen, toch uit de sleur van het dagelijks werk. Economische belangen bepalen dan niet alles in het leven. Dat is al zegenrijk.

Dat zal de kerk de samenleving moeten blijven voorhouden. Dat vraagt om de goede manier in contact treden met werkgevers en vakorganisaties. Kerkeraden zullen zich tot bedrijven moeten wenden. En tot gemeenteraden die straks over de opening van winkels op de zondag een besluit moeten nemen. En wellicht moeten de kerken gezamenlijk, door haar synode, spreken. Dan houden we de wacht bij de zondag, die wel geheiligd moet blijven. Tot eer van de Here. Tot zegen van iedere gelovige.

¹ Onder de titel 'Dág weekend', in *De Reformatie*, 17 december 1994.

Eindelijk

Daar is zij dan. Het bijbel-programma om onder *Microsoft's Windows* te gebruiken. Persoonlijk heb ik, na kennis gemaakt te hebben met de demo, ernaar uitgezien. De demo was namelijk veelbelovend. Onderhandelingen met bijbelgenootschappen en uitgevers liepen echter minder vlot dan verwacht. Maar tenslotte vielen bij mij dan ook de *acht installatie-diskettes* in de brievenbus. Het avontuur begon. Ja, avontuur. Want de installatie van computer-programma's behoort zonder problemen te verlopen. Maar dat is niet altijd het geval. Kort geleden nog kon ik, na de installatie van een programma onder Windows, mijn gehele *Norton Desktop* opnieuw gaan configureren. Alle aangemaakte groepen waren uit de Desktop verdwenen. De oorzaak lag in het feit dat ik de *Norton Desktop* had moeten sluiten, voordat ik aan de installatie begon. Dus was ik benieuwd hoe het met de *Vensterbijbel* van Jan Boersma zou gaan.

Installatie

Ik heb keurig netjes de aanwijzingen van de handleiding gevolgd. Al weet ik niet meer precies of ik de *Norton Desktop* wel of niet had afgesloten. Voor de veiligheid zou ik, wanneer iemand die gebruikt, dat toch maar doen. Je weet maar nooit. In elk geval verliep de installatie probleemloos. Zowel de *Vensterbijbel* zelf als de bijbel-bestanden, *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, *Novum Testamentum Gracum* (editie Nestle 26), *Staten Vertaling*, en *Nieuwe Vertaling* (NBG 1951), werden zonder enige hapering of

hanger van diskettes op de harde schijf overgebracht. In totaal iets meer dan 16 Megabyte. Je moet dus wel wat ongebruikte schijfruimte hebben, wil je het totaal-programma installeren.

Wel moet je bij deze installatie enig geduld hebben. Maar mijn *386SX20* deed er beslist niet lang over. Een snellere machine zal het misschien wel klaarspelen binnen een kwartier. En dat is snel! Na installatie van het programma was er keurig een nieuwe groep in *Bestandsbeheer* aangemaakt met de titel *Vensterbijbel*. Daarin een pictogram van het programma zelf. Nog een voor het installeren van de verschillende Bijbels. Weer een ander getiteld *Toetsenbord Hebreeuws en Grieks* en tenslotte nog *Lees dit eerst*. In het laatste bestand vind je informatie die beslist als eerste gelezen moet worden. Ook vind je daarin informatie die nog niet in de handleiding kon worden opgenomen. Op het *toetsenbord* kom ik later nog terug.

Nog iets over de systeem-vereisten. Want dit programma kan niet op elke PC worden gebruikt. Alleen al omdat het op een harde schijf, met duidelijk voldoende ruimte, moet worden geïnstalleerd. Ook is een processor van het type *286SX* of hoger nodig. Verder nog het programma *Windows 3.1* van *Microsoft* of een latere versie daarvan. Dit laatste in verband met het gebruik van *True Type lettertypes* in het programma. Prachtige lettertypen trouwens. Zowel het Hebreeuws als het Grieks inclusief vocalen, punctuatie en accenten. Voor de Nederlandse tekst wordt *Orion* gebruikt. Omdat het scalable fonts betreft, is het mogelijk de tekst zowel in grote als ook in

kleine letters op het scherm te krijgen. Vooral bij het Hebreeuws en Grieks is dat nuttig. Zo kun je zonder moeite de gevocaliseerde tekst lezen.

Het programma

Bij het opstarten van het *Vensterbijbel*-programma krijg je een scherm met daarin een *menubalk* en een *knoppenpaneel*. Via beide kun je één of meerdere van de geïnstalleerde Bijbels openen. Ze worden steeds geopend bij het laatst gelezen hoofdstuk. Maar met behulp van knoppen is snel naar een ander bijbelboek of hoofdstuk te springen.

Een zeer functionele *functie* in dit programma is die van het *Koppe-len*. Wanneer je bijvoorbeeld in Genesis 22 in de Nieuwe Vertaling bezig bent. Dan is via die functie direct de Hebreeuwse tekst bij dat hoofdstuk te openen. En tegelijk ook nog de Statenvertaling. Zo krijg je drie vensters die vergelijking van de tekst mogelijk maken. De vensters zijn zoals gebruikelijk *trapsgewijs* of *naast elkaar* te plaatsen.

Het is mogelijk naar woorden en/of uitdrukkingen te *zoeken* in hetzelfde bijbelboek of in de gehele geopende Bijbel. Om typewerk te voorkomen kun je de gezochte reeks tekens of woorden met de muis selecteren. Deze wordt dan automatisch in het *zoekvenster* weergegeven. Zoekresultaten laten bij het zoeken in de Bijbel wat langer op zich wachten. Maar die resultaten zijn wel op te slaan. Zodat je een volgende keer die *lijst* met zoekresultaten kunt openen. Vanuit die lijst is door dubbelklikken met de muis de bedoelde tekst te lezen.

Ik heb van de programmamaker begrepen, dat hij bezig is te zorgen dat het zoeken in de toekomst sneller gaat, door alvast de bijbeltekst te indexeren. Die index wordt dan bij de bijbel-module geleverd. Verder is het mogelijk bij elk vers een *aantekening* of een *verwijzing(en)lijst* aan te maken. Deze worden door een symbool (een potlood of opengeslagen Bijbel) bij het vers aangegeven. Zo is het mogelijk een persoonlijke studiebijbel te creëren.

Een andere handige functie is die van het plaatsnemen van *bladwijzers* in de Bijbel. In elke Bijbel kunnen maximaal 5 bladwijzers worden geplaatst. Zo kunt u bij bijbelstudie snel heen en weer bladeren tussen van te voren opgezochte hoofdstukken.

Het toetsenbord

Het programma voor het Hebreeuwse en Griekse toetsenbord is een *TSR-programma*. Dat wil zeggen dat het in het geheugen geladen kan worden en via een toetsencombinatie is op te roepen. Als het niet is geladen kan het via een knop in het zoekvenster worden opgeroepen. Zo is het mogelijk Hebreeuwse of Griekse tekst in te typen door middel van muisklikken. Dit gaat zelfs zover dat accenten en/of vocaaltekens beschikbaar zijn.

Ook is dit programma, wanneer het resident is, in een tekstverwerker als *WordPerfect* of *Words* op te roepen. Dit gaat via de toetsencombinatie *Ctrl-Shift-Spatie*. Wanneer je een passend lettertype hebt gekozen, dan is in je document prachtig Hebreeuws of Grieks weer te geven.

Gaat het om bijbeltekst, dan is er een nog eenvoudiger mogelijkheid. Je kunt namelijk de bijbeltekst in het bijbelprogrammaselecteren, kopiëren en vervolgens in de tekstverwerker plakken. Bij *WordPerfect voor Windows versie 5.2* gaat dat het beste via de functie *Speciaal plakken*. Dit geldt trouwens niet al-

leen voor Hebreeuwse of Griekse bijbeltekst. Ook uit de Staten en Nieuwe Vertaling is zo moeiteloos te citeren.

Besluit

Er zou over dit programma nog veel meer te vertellen zijn. Zo is er een uitgebreide help-functie beschikbaar. Deze is zelfs situatiegeoriënteerd. Een druk op de F1-toets brengt die hulp op het scherm. Daardoor is het gemakkelijk om met het programma te leren omgaan. En al snel zul je niet anders meer gebruiken voor je bijbelstudie. De bekende *Online Bible*, die ik had geïnstalleerd, heb ik dan ook vrij snel van mijn harddisk verwijderd. Ik zou zeggen: Wie veel aan bijbelstudie doet (naar ik aanneem doen predikanten dat) en wie over een Personal Computer beschikt met voldoende snelheid en schijfruimte (en steeds meer predikanten hebben dat), schaffe dit programma aan. Hij zal wel een gebruiker van *Windows* moeten zijn. Maar steeds meer mensen gebruiken deze grafische interface. Ook al omdat het zo gemakkelijk is. Je hebt weinig technische kennis van de computer en van het DOS besturingssysteem nodig.

Een enkele kritische kanttekening. In mijn versie 2.0 zit nog een enkele bug. Zo wil het programma mij herhaaldelijk van het gebruik afhouden door mij te vertellen, dat ik de tijd van proefgebruik heb opgebruikt. Dit gebeurt bij het gebruik van de help-functie. Als ik dan de *OK-toets* indruk verdwijnt het programma weer van mijn scherm. Gelukkig is dat wel op te lossen via het *WIN.INI-bestand*. Ik neem aan dat bij de versie 2.1 deze bug is verdwenen. Dat is bij programmatuur van Jan Boersma tekens het geval geweest. Deze versie is trouwens al beschikbaar met nog uitgebreidere mogelijkheden. Zo is het (naar ik heb begrepen) mogelijk een lijst met zoekresultaten als *verwijzingslijst* aan een bepaalde tekst te koppelen. Bijvoorbeeld als het om

een vaste uitdrukking in de Bijbel gaat.

(een enthousiaste pc-gebruikende dominee)

Programma-informatie:

Vensterbijbel 2.0, Jan Boersma, Harderwijk Informatie en bestellen bij de coördinator van VCP compas, dhr. J.B. Otten, Gerbrandydlaan 2, 3844 BJ Harderwijk, s (03410) 27511.

Extra nummers van De Reformatie...

kunt u bestellen door overmaking van kosten op postrekening 40 60 40 In v. De Reformatie Goes, onder vermelding van jaargang en nummer

Dit zijn de kosten (incl. porto):

1	ex	f	3 35
2	ex.	f	6.00
3	ex	f	8 63
4	ex	f	10.60
5	ex	f	1255

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

meegelezen

Echt zijn in je geloven

Hoe kunnen geloof en kerk ook voor jongeren de moeite waard blijven? Daarover werd in november gesproken op de synode-vergaderingen van de Hervormde en synodaal Gereformeerde Kerken. Ds. W. **Barendrecht** vertelt daarover in *Kerkinformatie* van januari 1995. Hem is in de gesprekken opgevallen, dat jonge mensen vooral nadruk leggen op echtheid. Veel jongeren vinden de kerk ongeloofwaardig.

Maar bij de kritiek op de geloofwaardigheid van de kerk, gaat het niet alleen maar om het doen. Het is vooral ook de vraag aan gelovigen, aan dominees, aan kerkleden: Wat betekent jullie geloof nu eigenlijk voor jezelf? Het geloof zelf is niet meer vanzelfsprekend. En voor veel ouderen blijkt het heel moeilijk om onder woorden te brengen wat voor hen nu eigenlijk de kern van hun geloof is. Dat geeft mij de laatste tijd veel te denken. Is dat misschien vooral de crisis in onze kerken? Als wij zelf nog zo moeilijk praten over ons geloof, mag het ons niet verwonderen dat anderen, onze kinderen, afhaken.

Authentieke gelovigen
Ik ben blij met de handreiking die nu opnieuw aan de kerken gedaan wordt om verder te praten over kerk, geloof en jongeren. Maar een eerste voorwaarde om als kerk met vertrouwen de toekomst in te kunnen gaan is, dat allen die actief zijn in de kerk met hart en mond en handen laten zien wat geloven voor hen betekent. Er is grote behoefte aan authentieke gelovigen. Niet aan mensen die altijd negatieve kritiek hebben op de kerk. Want dan moet je niet verbaasd zijn als jonge-

ren daar de conclusie uit trekken dat lid zijn van een kerk niet aantrekkelijk is, en dus de band met de kerk verbreken.

Zeker weten?

Enkele jaren geleden publiceerde prof. dr. **H.M. Kuitert** zijn boek *Het algemeen betwijfeld christelijk geloof*. Het werd een bestseller en stond wekenlang in de top-tien. Onlangs maakte hij duidelijker welke kant hij eigenlijk op wil. Dat is te lezen in zijn nieuwste boek *Zeker weten*, dat de ondertitel meekreeg *Voor wie geen grond meer onder de voeten voelt*. In *Opbouw* van 30 december 1994 gaf ds. W. **Smouter** een korte bespreking. Hij schrijft:

De grote lijn van het boek is deze: eerst constateert Kuitert dat de christelijke geloofstraditie op de tocht staat. Het wil er bij hem niet in dat de mensen niet meer **willen** geloven. Het is eerder dat een flink aantal geloofsvoorstellingen tot de 'onmogelijke' dingen is gaan behoren. En dat moet er afgestroopt worden.

'Dat houdt niet een voorstel tot herijken in; daarin geloof ik helemaal niet. Het betekent reductie, reductie en nog eens reductie, afstropen tot het bot, tot op de graat (en zelfs die zal velen nog in de keel blijven steken). Loslaten wat niet zoekontwerp van God is, en dat is heel veel loslaten, buiten de religie plaatsen' (pag. 140).

Dit *afstropen tot op het bot* betekent, dat we ons niet meer kunnen beroepen op de Bijbel als openbaring van God. Je kunt met dat begrip niet veel, want ook Islamiëten beroepen zich op openbaring. Met *schepping-zondeval-ver-*

lossing kun je in het licht van de evolutie ook al niet veel in wat de twaalf artikelen zeggen over de godheid van Christus kan ook niet meer. Wat blijft er over?

Wat overblijft na het noodzakelijk geachte breekwerk is dit: we gaan onze geloofstradities zien als **zoekontwerpen**, menselijke pogingen om God te vinden, die al dan niet bevestigd worden. 'Maar het gaat niet om de God van het zoekontwerp, of liever het gaat in de God van het zoekontwerp om God **voorbij** de God van het zoekontwerp' (pag. 180). En zo gaat het, in de woorden van Kuitert, uiteindelijk om het bevindelijke leven, om de mystiek die neerkomt op een ontvankelijkheid voor God. Waar denkt hij dan aan? Aan een avondlucht die de emotie prikkelt, een ochtend die een mens goed doet, en ook bij de meest negatieve ervaringen: toch een oor dat hoort en een oog dat ziet (pag. 190).

Ziedaar de grond onder de voeten die overblijft. Gebouwd op het fundament van het verstand, zou je zeggen. Maar eigenlijk is dat niet eens zo. De afbraak van geloofsvoorstellingen wordt inderdaad voltrokken door een (vrij onkritisch!) beroep op wetenschappen en verstand. Maar in de fase van opbouw die daarna komt, vindt ineens de sprong plaats naar het rusten in de handen van God. Gebaseerd op, tja, eigenlijk op de ervaring dat die gedachte helpt. En Kuitert betoogt dan vervolgens, dat de kerken, de synagoge en de moskee samen het best geschikt zijn om dit geloof te bewaken. Wel te verstaan: wanneer **alledrie** deze godsdiensten stoppen met zich op openbaring te beroe-

pen, en wanneer de kerken bereid zijn om Jezus als een nevenprodukt te beschouwen (pag. 148), terwijl de Islam Mohammed moet gaan relativeren. Het lijkt een hele toer om op deze wijze zekerheid te verwerven voor mensen die geen grond meer onder de voeten voelen. Ik zou er het nieuwe jaar niet mee kunnen beginnen. Ik wens u toe, dat u uw wijsheid mag vinden bij Hem, die voor **zovelen** een dwaasheid en een aanstoot is: Jezus Christus, de gekruisigde, die opgestaan is en die nu voor ons pleit aan de rechterhand van God.

Dankbaarheid en weemoed

Reformanda bood in het nummer van 4 januari 1995 een **kerkelijk jaaroverzicht**. Daarin schreef **J. Groeneveld** over de herdenking van de Vrijmaking:

Hoewel het bestuur op de **najaarsvergadering** had meegedeeld een landelijke herdenkingsvergadering te willen organiseren, heeft het na overleg met ds. P. Lok van dit plan afgezien. De reden hiervoor was, dat er een comité van ex-voorzitters van de synoden was gevormd, die hetzelfde wilden doen. Hierdoor kreeg deze vergadering een algemeen karakter en kon zo niet geïdentificeerd worden met een vereniging. Op een stijlvolle vergadering die gehouden is op zaterdag 23 augustus werd het feit van de Vrijmaking herdacht. Prof. J. Kamphuis sprak over de Vrijmaking en ds. M.J.C. Blok over Wederkeer. Ds. P. Lok, die aanvankelijk de leiding zou hebben, werd door de Here uit het leven en uit het midden van de kerken weggenomen. Ondanks de erkenning door velen dat de Vrijmaking een werk van de Here is, hebben andere scribenten, binnen en buiten de kerk, de blijdschappen dankbaarheid trachten te temperen door in krant en periodiek hun artikelen te voorzien van koppen als: Ware **kerkidee** bracht veel schade, geen hoera-stemming in 1944, radicalise-

ring en **verkerkelijking**, herdenken zonder triomf etc. Onnodig en schadelijk om in artikelen bij een herdenking als deze, hierop te wijzen. Temeer, als men een ogenblik had beseft, dat de keus om zich vrij te maken, in vrijwel de meeste gevallen, gepaard ging met het verdriet van een scheiding in de gezinnen en families. Dankbaarheid en weemoed is hier de juiste typering. Weemoed als we om ons heen zien de realiteit van de keuze, dat het niet blijven bij het Woord, ook een keuze betekent in de geslachten.

Bibelebonders en onvrij gemaakten

In *De Wekker* van 6 januari reageert prof. dr. **W. van 't Spijker** op een verhaal van ds. **Nico ter Linden**:

Mythen en legenden

In *Trouw* verweert ds. Nico ter Linden zich tegen de beschuldiging dat hij het sinterklaas-geloof op één lijn stelt met het christelijk geloof. Hij doet het kranig moet men zeggen, omdat hij helemaal in stijl blijft. Hij houdt zijn eindje ook vast. Iets kan echt zijn ofschoon het niet waar is, of omgekeerd. De diepe werkelijkheid die een mythologische openbaring oplevert, gaat ver boven het denken uit van Biblebonders en andere onvrij gemaakten. Dat vond ik een keihard argument. Het is echt en het is ook nog waar. Twee vliegen in één klap. Ieder weet dat Bonders en **vrijgemaakten** niet goed in de markt liggen. Hoe komt deze goede sint op het idee om ze in zijn verhaal in te voeren? Hij heeft daarmee de hele kwestie overgebracht op een ander terrein. Niet op dat van de theologie waar het eigenlijk speelt of op het terrein van de belijdenis, maar op het terrein van richtingen en kerkelijk verkeer. Wie daarbij de Bonders te **kijk** kan zetten in één adem met de vrijgemaakten, mag rekenen op instemming bij de **cultuurgelovigen** die sinterklaas nodig hebben om het ware van het echte te onderscheiden. De zaak is dat het

evangelie berust op heilsfeiten. Ik wil daarbij de nadruk gelegd zien op de feiten en evenzeer op het heil. Wie de feiten hier tot het rijk van de fabels, mythen, sagen, sprookjes en legenden verwijst moet het heil ook daar zoeken. Stel je voor dat het mogelijk was. Om wat voor heil gaat het dan eigenlijk nog?

Geen boerenbedrog

De kunstjes die ds. Nico ter Linden uithaalt op een meesterlijke manier, kan men geen boerenbedrog noemen. Daarvoor is zijn werk te hoogstaand. Laten we spreken van burgerbedrog, waarbij ik denk aan die burgers die ergens in hun ziel een tikkeltje religiositeit hebben overgehouden en die dit ook gecultiveerd willen zien. Ze kunnen op hun niveau niet leven van wat Bonders en vrijgemaakten houden omtrent heilsfeiten, ook niet van een prediking van zonde, verzoening en genade. Ze hebben hun entertainment van eigen stijl. Ze hoeven niets in te leveren. De zak van sinterklaas bevat voor hen slechts marsepein. De eigenlijke boodschap, de grote waarheid omtrent God en eeuwigheid **kunnen** ze niet verdragen. De religie willen ze niet kwijt. Dan maar helemaal op hun eigen manier. Wat niet waar is noemt de Bijbel leugen. Wat niet echt is is onwaarachtig. Wat geen feit is is verzinsel. Men moet van goeden huize zijn om leugenachtige, onwaarachtige verzinsels op een geliede manier aan de burgerman te brengen. Van dat huis is ds. Van der Linden in Amsterdam. Het huis is met bezemen gereinigd van Biblebonders en andere onvrij gemaakten. Maar het is leeg. Hoeveel duivelen kunnen er dan wel niet terug komen?

De laatste zin kan misschien negatief opgevat worden, maar dat zal de bedoeling van Van 't Spijker niet zijn, naar we aannemen.

